

„М О Я К Н И Ж Е Ч К А” Ч. 22.

КОЗАЦЬКІ ДІТИ

КАРТИНА З ТАТАРСЬКИХ ЧАСІВ У 2 ДІЯХ

КРАКІВ

1941

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

„М О Я К Н И Ж Е Ч К А” Ч. 22.

КОЗАЦЬКІ ДІТИ

КАРТИНА З ТАТАРСЬКИХ ЧАСІВ У 2 ДІЯХ

написала

Віра Лебедова

К Р А К І В

1 9 4 1

У К Р А Ї Н С Ь К Е В И Д А В Н И Ц Т В О

ДІЄВІ ОСОБИ:

Старий сліпий дідусь.

Марта — його невістка.

Остап — літ 12. }

Галя — літ 8. }

Юрко — літ 10. }

її діти.

Козацький сотник.

Козаки.

Татари.

Дівчата — жниці.

Д І Я І.

(Сільська хата. Перед нею росте високе дерево, подальше криниця. Під хатою на лаві сидить старий сліпий дід з сивою бородою; побіч нього трое внучат).

ДІДУСЬ: Так, мої дітоньки! колись, як був я дужий - молодий, то й сам ходив боротися з нашими ворогами. Тямлю добре батька Хмельницького, тямлю Жовті Води і Корсунь, де кривавий справили ми бенкет. Гей, там пани Потоцькі не мід - вино пили! Все тямлю. Не раз, не два дивився смерті в очі, як кулі свистали коло вуха, а шаблюки мов лискавки миготіли. Зазнав і неволі турецької — там то випекли поганці очі і прийшлося тепер на старості літ в сліпоті проживати, світа Божого не оглядати. Не здужаю вже шаблюки носити, землі рідної боронити — хай молодші ваші батьки Україні послужать.

ОСТАП: Гей! коби мене батько хотіли взяти з собою на війну — я вже потрапив би шаблюкою рубати — і на коні вмію їздити.

ГАЛЯ: А як тебе вбють?

ОСТАП: Зараз вбють! Ніби то кожного вбивають! Та не дамся вбити... а як убють...

ДІД: Смерть за рідну землю, славна смерть, дай Боже кожному такої діждати.

(В далині чути кінський тупіт).

ЮРКО: Що це? чи вже наші повертають? Мали тут бути аж за тиждень!

ГАЛЯ (тривожно): А може це татари надходять? Боже!

ОСТАП: Вже налякалася! Ну, я живим не дамся їм взяти. (Вбігає в хату. Остали тільки наслухують і дивляться в сторону, відки несеться тупіт. Юрко вилазить на дерево).

ОСТАП (вертається з ножом і пістолею): Не бійтеся, обороною вас усіх перед татарами.

ЮРКО (з дерева): Ні, це не татари! Це таки козаки — їдуть в наш бік.

ГАЛЯ: Батько?

ЮРКО: Ні, не батько — другі.

(Чути щораз сильніший гомін. Кількох

козаків входить на обійстя).

КОЗАКИ: Слава Богу!

ДІД: Во віки Богу святому слава. А куди веде дорога?

СОТНИК: До Пирятина їдемо, гетьман збирає там війська. А не бачили ви тут татар? Не переїздили поганські сини тим селом?

ДІД: Ні, не йшли. Спічніть, просимо.

1-ший КОЗАК: А ви самі на всю хату?

ДІД: Я сам з дітьми. Син пішов у похід, тиждень буде, а невістка в поле жати.

(Козаки надходять, ставлять рушниці по-під хату, другі наближаються до криниці і набирають води).

ДІД ДО СОТНИКА: Просимо в хату. Галю! скоч но до комори, знайдеться ще чимось погостити гостей.

(Старші козаки з дідом і Галею входять у хату. Остап і Юрій остаються на дворі з козаками. Остап оглядає зброю, Юрко приніс збан і горня і набирає козакам води).

1-ший КОЗАК (до Остапа): **Ось пізнати, що козацька дитина! вже змалку до зброї його тягне.**

2-гий КОЗАК: А може би ти, хлопче, вібрався з нами в похід проти татар?

ОСТАП (з лискучими очима): Пішов би хоч зараз! Ось у мене ніж і пістоля, не злякаюся ні татарина, ні турка.

СОТНИК (виходить з хати): Славно, хлопче! та покищо підростай дома, буде час послужити Україні. А нам, братя, пора в дорогу!

(до діда) А ви слухайте ось - що: Ми тепер ідемо до Пирятина, але десь у цих сторонах крутиться ватага татар, вислана на розвіди. З ними хочемо вперед покінчити. Переправимося через Сулу і там в провалі по правий бік будемо їх дождити. Вони може зайдуть тут в село, так не проговоріться, діти, що нас бачили.

ЮРКО: Не зрадимо ні словечком.

ГАЛЯ: Будемо мовчати.

ОСТАП: Хоч би нас замучили, не скажемо.

СОТНИК: А якби їх більше надтягнуло, так хай хто скочить конем до Пирятина і дасть там гетьманові знати.

ОСТАП: Я поїду з вісткою.

СОТНИК: А як питатимуть про дорогу,

так вишліть кого цікавого з ними, хай поведе їх через брід під Лубном, знаєте? там прямо попадуть нам у руки.

ДІД: Зробимо, як кажете.

СОТНИК: Так, прощайте! І ви, діти, здорові будьте, а мовчіть — не зрадьте!

ДІТИ: Щаслива дорога! їдьте здорові!

ДІД: Перемогу хай дає Бог вашій зброї!
(Козаки відходять — чути щораз слабший тупіт — дід входить у хату, діти остають на подвір'ї).

ОСТАП: Ох! коби так тепер надіхали татари!

ГАЛЯ (налякана): О, краще хай не надїзджають!

ОСТАП: О, вже боїться! Та як надідуть, то ти мусиш заховатися в пивницю, а то готова проговоритися за козаків і все пропаде.

ГАЛЯ (гордо): Ні, не проговорюся — не бійся!

ОСТАП: Хочби тебе й били?

ГАЛЯ: Хочби й били.

ОСТАП: Хочби й різали?

ГАЛЯ (плачливо): Хочби й різали.

ОСТАП: Хочби й пекли?

ГАЛЯ (ударяє в плач): **Хочби й пекли!** (По хвилині з надією): **Але може вони й зовсім не надідуть.**

ЮРКО: (надслухує): **Здається, мов би кінський тупіт чути...** (прикладає вухо до землі) **Так і є — знову якісь їдуть.** (Вилазить на дерево).

ОСТАП: Що бачиш?

ЮРКО: **Їде військо... блищать у сонці списи... та це не наші, бо островерхі в них шапки.**

ОСТАП: Це татари! Багато їх?

ЮРКО: Малий відділ.

ОСТАП: Звідки їдуть? Певно бачили козаків!

ЮРКО: **З протівної сторони надїзджають.. не могли бачити, бо козаки давно вже скрилися за горою. Ось завертають під нашу хату!** (злазить).

ГАЛЯ (біжить до хати): **Діду! татари їдуть!**

ДІД (виходить): **Не бійтеся! Бог нас охоронить! Та й що їм тут довго гаїтися; це певно**

ця передня сторожа, що про неї згадували козаки.

(Входять татари). Гей, ти старий! Не йшли сюдою козаки?

ДІД: Не бачили їх мої сліпі очі.

1-ШИЙ ТАТАРИН (глумливо): А вуха не чули?

ДІД: Га? Що кажете? Старий я вже та немічний, ледви ось виволік кості з хати — до могили клонюся, перед найвищим царем небавом стану.

2-ГИЙ ТАТАРИН: Та що це ти взявся з тим старим балакати — не видиш, що в нього не всі дома? От краще поспитаймо в дітей. Не бачили ви тут, дітоньки, козаків?

ВСІ ДІТИ: Не бачили, не знаємо.

1-ШИЙ ТАТАРИН (недовірливо глядить на Остапа): Ей, не брешете ви, песята? А то якби, то ось... (показує шаблю) злетить голова з плечей.

ОСТАП (сміло): Вашої шаблюки не лякаємося, а козаків не бачили.

(Галя починає плакати).

1-ШИЙ ТАТАРИН: О, ця мала скаже нам правду! (Схоплює Галю і тримає над криницею). Були козаки, чи ні? Говори! а то кину в воду.

ОСТАП (гостро): Галю!

ГАЛЯ (затискає губи й мовчить).

ДІД: Лишїть дитину! Не було їх тут!

(Татарин пускає Галю).

3-ТИЙ ТАТАРИН: Пусти дівчину й не гаймося, а то готові нас наздігнати. (Тихше:) Знаєш, що казав старший. Мусимо ще сьогодні бути за Сулою, щоб підглянути козацькі сили, заки хан завтра з цілим військом сюди надтягне.

ОСТАП (до себе на боці): Так? Отже татарське військо йде на Пирятин! Треба там вістку дати. Хто поїде? Хіба сам скочу конем.

1-ШИЙ ТАТАРИН (до Остапа): А дорогу через Сулу знаєш, хлопче?

ОСТАП: Чому би не знати! Нераз переправлявся туди з батьком.

2-ГИЙ ТАТАРИН: Так добре; поведеш нас найкоротшою дорогою і покажеш брід на Сулі.

ОСТАП (живо): Поведу!

1-ШИЙ ТАТАРИН: Тільки не обмани, а то бач, що тебе чекає. (Показує шнур).

ОСТАП (сміється): Ну, такої заплати не хочу коштувати.

ТАТАРИН: Так міркуй же! А тепер може що захопимо в хаті, в дорозі переголодніли. (Входять у хату).

ОСТАП (підходить до Юрка, тихо): Ти чув, що говорили? Завтра надтягає велика сила татар, треба мерщій переказати гетьманові в Пирятині. Сідай на коня і жени що сил манівцями. А я, дідусю, поведу їх через Сулу. Благословіть на дорогу!

ДІД (вкладає руки на голову хлопця): Хай веде тебе Божа сила і здоровим назад поверне!

(Остап ховає ніж і пістолю за пазуху).

ТАТАРИ (виходять з хати): Ну, тепер у дорогу! Хлопця візьмемо між себе на коня, щоб нам не втік.

ОСТАП: Не бійтеся, не втечу, поки з ділом не справлюся. Оставайте здорові, дідусю! І ти, Юрку, і ти Галю!

ДІДУСЬ І ДІТИ: Їдь здоров, Остапе!

(Татари й Остап виходять).

ЮРКО: А тепер я на коня і в Пирятин!

ГАЛЯ: А я з вами, дідусю, остану.

(Завіса паде).

Д І Я ІІ.

(Могила за селом, довкола степ широкий, через нього веде шлях. На могилі стоїть Галя і закривши очі від сонця, глядить на дорогу.

Під могилою дідусь і Марта).

МАРТА: І чому це Остап так довго не вертається? Вже другий день... Чогось мені лячно. Коби яке лихо не склалося... може вбили татари, або в Сулі втонув...

ДІД: На все Божа сила — без Його волі й волос з голови не спаде.

ГАЛЯ: Хтось їде шляхом на коні... жене з усіх сил... це Юрко! Пусти коня в степ і біжить тут, до нас.

(Входить Юрко).

ЮРКО: Здорові були! А Остапа ще нема?

ДІД: Не вернувся... А ти як справився?
Був у Пирятині?

ЮРКО: Натрапив на козацький відділ, що туди поспішав і через нього дав знати. Розказували, що вчора за Сулою билися вже наші з татарами й побідили.

МАРТА: То певно з тими, що їх повів Остап. Але що з ним діється?...

ДІД: Побачимо, серце... може між козаків дістався.

ГАЛЯ (гляди́ть на шлях): Їдуть козаки... пізнаю по бунчуках. Стали на степу...

ЮРКО (й собі вилазить на дерево): Відділилося кількох і йде поволі в нашу сторону... несуть щось гей мари.

ДІД: Може раненого.

МАРТА (тривожно): Боже! Щось недобре віщує моя душа.

(Козаки з сотником входять на сцену перед могилу. На носилках у них лежить блідий, скривавлений Остап. Кладуть його поволи на землю).

МАРТА (кидається на мари): Остапе!
Сину!

ДІД (підходить до мар і прикладає вухо до грудей хлопця): **Живе ще!**

СОТНИК (сумно): **Ще живе...**

ОСТАП (отвирає очі й легко підводиться вгору): **Мамо! Я не зрадив своїх... Скажіть татові... що мовчав... не зрадив...**

СОТНИК: **Як лицар гине за рідну землю. Наша вчорашня перемога — це його діло.**

ОСТАП (всміхається): **Діду!... я врятував наших... гетьман...**

СОТНИК: **Малими своїми грудьми заслонив гетьмана і куля татарська влучила його в бою. Привів татар саме в пору.**

ОСТАП: **Мамо... скажіть татові, що... я бився за Україну... Діду!... я не зрадив... (конає).**

МАРТА і ГАЛЯ (припадають до нього): **Боже! Він умер!**

(Козаки стоять мовчки над марами).

ДІД (робить хрест над Остапом): **Не плачте! Дай, Боже, всякому такої смерті. Я старий йому завидую. Щасливий, хто положить життя за рідну землю — такому честь і слава во віки.**

(За сценою чути спів женців: „Місяцю ро-гоженьку! світи нам дороженьку! Щобисьмо не зблудили, віночка не згубили...” На сцену входять дівчата з серпами, вінками й китицями цвітів. Побачивши мари, стають мов вкопані).

ОДНА З ДІВЧАТ: А це хто? (наклонюється). **Малий Остап! Умер!...**

КОЗАК: Поляг у лицарськiм бою за рiдну землю, за своїх.

СОТНИК (до козаків): **Поклав свою голову за рiдну Україну, як лицар-козак, так хай лицарська честь буде йому вiддана!**

(Козаки опускають тихо бунчуки й прапори на тіло Остапа. Дівчата скидають вінці й цвіти на мари. В далині чути сурми, грають похоронний марш).

(Завіса паде).

Накладом Українського В-ва, Краків, Райхштр. 34.
Друкарня „Поспішна”, Краків, Райхштрассе 34.

-9. 1. 19'2

